

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

8 sierpnia 2024 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Paweł Grzegorzczak (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Monika Koba

SSN Dariusz Zawistowski

Protokolant Agnieszka Łuniewska

po rozpoznaniu na rozprawie 8 sierpnia 2024 r. w Warszawie
skargi kasacyjnej pozwanego
od wyroku Sądu Apelacyjnego w Katowicach
z 9 lutego 2021 r., I ACa 416/19,
w sprawie z powództwa T.Ś. i W.Ś.
przeciwko syndykowi masy upadłości Bank spółki akcyjnej
w upadłości
o pozbawienie wykonalności tytułu wykonawczego,

- 1. oddała skargę kasacyjną;**
- 2. obciąża kosztami postępowania kasacyjnego pozwanego,
pozostawiając ich wyliczenie referendarzowi sądowemu.**

Monika Koba

Paweł Grzegorzczak

Dariusz Zawistowski

(K.G.)

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 25 stycznia 2019 r. Sąd Okręgowy w Częstochowie oddalił w całości powództwo T.Ś. i W.Ś. przeciwko Bankowi S.A. w W. (bank) o pozbawienie wykonalności tytułu wykonawczego (pkt I) i orzekł o kosztach postępowania (pkt II).

Powyższe orzeczenie oparł na następujących ustaleniach faktycznych:

Na podstawie umowy kredytu hipotecznego indeksowanej do waluty obcej z dnia 6 lipca 2005 r. bank udzielił T.Ś. i W.Ś. kredytu w kwocie 206 084,52 zł indeksowanego kursem CHF, z obowiązkiem spłaty w 240 miesięcznych ratach równych kapitałowo-odsetkowych. W dniu wypłaty kredytu lub każdej transzy kredytu kwota wypłaconych środków miała zostać przeliczona na walutę, do której indeksowany jest kredyt, według kursu kupna walut określonego w bankowej tabeli kursów walut - obowiązującego w dniu uruchomienia środków. W umowie ustalono ponadto, że wysokość zobowiązania będzie ustalana jako równowartość wymaganej spłaty wyrażonej w walucie indeksacyjnej - po jej przeliczeniu według kursu sprzedaży walut określonego w bankowej tabeli kursów walut - obowiązującego w dniu spłaty.

W związku z zawarciem umowy powodowie złożyli oświadczenie o poddaniu się egzekucji w zakresie zaspokojenia wszelkich roszczeń pieniężnych banku, wynikających z umowy kredytu, do kwoty 412 169,04 zł, na podstawie bankowego tytułu egzekucyjnego.

W dniu 7 października 2014 r. bank wypowiedział powodom umowę kredytu z zachowaniem 30-dniowego okresu wypowiedzenia.

W dniu 27 stycznia 2015 r. bank wystawił bankowy tytuł egzekucyjny w związku z brakiem spłaty zobowiązań określonych umową kredytu hipotecznego. Zadłużenie na dzień 27 stycznia 2015 r. wynosiło 301 603,76 zł. Na wymagalne zadłużenie składała się: należność główna (niespłacony kapitał) w kwocie: 293 900,17 zł, odsetki za opóźnienie naliczane od kwoty niespłaconego kapitału w wysokości 12,00% od dnia 1 lipca 2014 r. do dnia 27 stycznia 2015 r. w kwocie 7513,39 zł. oraz opłaty i inne prowizje w kwocie 190,20 zł. Postanowieniem Sądu Rejonowego w Zawierciu z dnia 26 lutego 2015 r. tytułowi temu została nadana klauzula wykonalności przeciwko dłużnikom T.Ś. i W.Ś., zobowiązanym solidarnie,

z ograniczeniem odpowiedzialności do kwoty 412 169,04 zł. Na podstawie tego tytułu komornik sądowy przy Sądzie Rejonowym w Zawierciu prowadził postępowanie egzekucyjne.

Wyrokiem z dnia 28 czerwca 2016 r. oddalono powództwo T.Ś. i W.Ś. przeciwko Bankowi S.A. w W. o pozbawienie wykonalności tytułu wykonawczego. W uzasadnieniu wskazano, że poza okolicznościami dotyczącymi niekonstytucyjności przepisów stanowiących podstawę wydania bankowego tytułu egzekucyjnego, powodowie, formułując żądanie z art. 840 § 1 pkt 1 k.p.c., nie powołali innych podstaw mających uzasadniać pozbawienie tytułu wykonawczego wykonalności.

Sąd Okręgowy uznał kwestionowaną umowę kredytu za ważną i zgodną z zasadami współżycia społecznego oraz naturą zobowiązania. Nie dopatrył się, iżby kwestionowane przez powodów postanowienia były abuzywne. Podkreślił, że przed podpisaniem umowy powodowie zapoznali się z jej warunkami i wyrazili zgodę, aby przy pobraniu środków pieniężnych bank stosował kurs zgodny z tabelą. W konsekwencji uznał, że powodowie nie wykazali przesłanek wskazanych w art. 840 § 1 pkt 1 k.p.c., które uzasadniałyby uwzględnienie powództwa.

Na skutek apelacji powodów, wyrokiem z dnia 9 lutego 2021 r., Sąd Apelacyjny w Katowicach, w pkt I zmienił zaskarżony wyrok w ten sposób, że: a) pozbawił wykonalności bankowy tytuł egzekucyjny z dnia 27 stycznia 2015 r. ponad kwotę 2380,78 zł; b) oddalił powództwo w pozostałej części, c)-d) orzekł o kosztach postępowania; w pkt II oddalił apelację w pozostałym zakresie i w pkt III-IV orzekł o kosztach postępowania apelacyjnego.

Sąd Apelacyjny podzielił ustalenia faktyczne poczynione przez Sąd Okręgowy, przyjął jednak, że z ustaleń tych Sąd Okręgowy wyciągnął błędne wnioski nie dopatrując się podstaw do uznania umowy kredytu za nieważną. Sąd Apelacyjny wyjaśnił, że udzielony powodom kredyt nie został wypłacony w walucie obcej, lecz w walucie polskiej i nie podlegał spłacie w walucie obcej. Był to kredyt indeksowany kursem waluty obcej, waluta obca pełniła rolę miernika wartości, zaś postanowienia umowy dotyczące przeliczenia świadczeń według kursu CHF miały charakter klauzul waloryzacyjnych. Powołując się na art. 385¹ § 1 i art. 358¹ § 4 k.c., Sąd Apelacyjny stwierdził, że bank nie wykazał, aby indywidualnie uzgodnił z powodami kwestionowane w pozwie postanowienia umowy kredytowej. O indywidualnym

uzgodnieniu warunków umowy nie można, zdaniem Sądu, wnioskować z faktu, że powodowie wybrali taki właśnie kredyt i zaakceptowali zasady jego wypłaty i spłaty.

W ocenie Sądu Apelacyjnego kwestionowane postanowienia umowne powinny podlegać kontroli na tle art. 385¹ k.c., ponieważ nie zostały sformułowane jednoznacznie, gdyż nie pozwalały powodom na oszacowanie wysokości świadczeń obciążających ich na przyszłość i pozostawiały bankowi jednostronne przeliczenie wypłacanych transz kredytu i określenie wysokości wymaganej spłaty. W tym kontekście Sąd zwrócił uwagę, że w orzecznictwie utrzymało się stanowisko, według którego mechanizm ustalania kursów waluty, który pozostawia bankowi swobodę, jest w sposób oczywisty sprzeczny z dobrymi obyczajami i rażąco narusza interesy konsumenta, a klauzula waloryzacyjna, która nie zawiera jednoznacznej treści i w rezultacie pozwala na pełną swobodę decyzyjną banku, jest klauzulą niedozwoloną w rozumieniu art. 385¹ § 1 k.c.

Zdaniem Sądu Apelacyjnego, art. 385¹ k.c. jest przepisem szczególnym wobec art. 58 § 2 k.c. Wprawdzie pierwszy z tych przepisów stanowi, że niedozwolone postanowienie umowne nie wiąże konsumenta, a strony są związane umową w pozostałym zakresie, to jednak klauzule waloryzacyjne określały główne świadczenia stron, a wyeliminowanie ich z umowy nie pozwala na realizację jej funkcji związanych z ryzykiem kursowym. Wyłączenie mechanizmu waloryzacji i pominięcie odesłania do kursu kupna franka czyni niemożliwym określenie wysokości zobowiązań kredytodawcy płatnych w złotych, a także całego zobowiązania. Skoro zatem bez niedozwolonych postanowień dotyczących sposobu waloryzacji umowa kredytu nie może dalej funkcjonować, należało na podstawie art. 58 § 1 k.c. uznać tę umowę za nieważną.

Odnosząc tę konkluzję do żądania pozwu Sąd Apelacyjny wskazał, że zgodnie z art. 840 § 1 pkt 1 k.p.c. dłużnik może w drodze powództwa żądać pozbawienia tytułu wykonawczego wykonalności, jeżeli przeczy zdarzeniom, na których oparto wydanie klauzuli wykonalności, a w szczególności, gdy kwestionuje istnienie obowiązku stwierdzonego tytułem egzekucyjnym niebędącym orzeczeniem sądu. Powodowie, występujący w roli dłużników, kwestionowali istnienie obowiązku stwierdzonego tytułem powołując się na nieważność umowy, na podstawie której wystawiono bankowy tytuł egzekucyjny. Zważywszy, że kwestionowany tytuł

wykonawczy nie stanowił orzeczenia sądu, powodowie mogli go skutecznie kwestionować, a wobec nieważności umowy kredytu żądanie pozbawienia wykonalności tytułu wykonawczego – w części, w której tytuł ten nie został jeszcze wykonany – należało uznać za zasadne.

Skargę kasacyjną od tego wyroku złożył bank, zaskarżając orzeczenie w części, tj. w zakresie, w jakim Sąd Apelacyjny w pkt I pozbawił tytuł wykonawczy wykonalności ponad kwotę 2380,78 zł, zarzucając naruszenie art. 58 § 1 i 2 i art. 385¹ § 1 k.c.; art. 65 § 1 i 2 k.c. w związku z bliżej określonymi postanowieniami umowy kredytu i wzorca umownego oraz w związku z art. 385¹ § 1 k.c.; art. 65 § 1 i 2, art. 385¹ § 1 k.c. w związku z bliżej określonymi postanowieniami umowy kredytu; art. 385¹ § 2 w związku z art. 385¹ § 1 k.c. oraz art. 385¹ § 2 w związku z art. 65 § 1 i 2, art. 358 § 1 i 2 k.c. w związku z art. XLIX ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. - Przepisy wprowadzające kodeks cywilny (Dz. U. z 1964, nr 16, poz. 94) oraz art. 41 ustawy z dnia 28 kwietnia 1936 r. – Prawo wekslowe (tekst jedn. Dz. U. z 2022, poz. 282).

Postanowieniem z dnia 27 czerwca 2024 r. Sąd Najwyższy zawiesił postępowanie kasacyjne na podstawie art. 174 § 1 pkt 4 w związku z art. 391 § 1 i art. 398²¹ k.p.c. (pkt I); wezwał do udziału w sprawie syndyka masy upadłości Banku S.A. w upadłości (pkt II) i podjął postępowanie kasacyjne z udziałem syndyka masy upadłości Banku S.A. w upadłości (pkt III).

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna jest nadzwyczajnym środkiem zaskarżenia, składanym od prawomocnego wyroku sądu drugiej instancji, kończącego postępowanie w sprawie (art. 398¹ § 1 k.p.c.). W razie wniesienia skargi kasacyjnej zaskarżony wyrok – do chwili jego uchylenia bądź zmiany – cieszy się prawomocnością materialną (art. 365 w związku z art. 366 k.p.c.) i wywiera pełnię wynikających z niej skutków. Adresatami tych skutków są również organy postępowania upadłościowego, w tym syndyk ustalający listę wierzytelności (art. 244 i n. pr. upadł.). Prawomocny wyrok sądu zapadły w postępowaniu rozpoznawczym z udziałem upadłego – przed ogłoszeniem upadłości – wiąże zatem syndyka, co odnosi się zarówno do rozstrzygnięć zasadzających wierzytelność, jak i rozstrzygnięć kształtujących, do których należy

wyrok uwzględniający powództwo o pozbawienie tytułu wykonawczego wykonalności.

Specyfika ta nie rzutuje na to, że postępowanie kasacyjne, którego przedmiot dotyczy masy upadłości, musi toczyć się z udziałem syndyka (art. 174 § 1 pkt 4 w związku z art. 180 § 1 pkt 5 lit. b i art. 398¹² k.p.c. oraz art. 144 ust. 1 pr. upadł.), co dotyczy także postępowania kasacyjnego w sprawie inicjowanej powództwem opozycyjnym przeciwko syndykowi. Sprawia jednak, że w postępowaniu tym nie ma zastosowania art. 180 § 1 pkt 5 lit. b *in medio* k.p.c. w zakresie, w jakim przepis ten stoi na przeszkodzie podjęciu zawieszonego postępowania z udziałem syndyka w sytuacji określonej w art. 145 ust. 1 pr. upadł. Postępowanie kasacyjne w sprawach dotyczących masy upadłości podlega zatem podjęciu z udziałem syndyka na zasadach określonych w art. 180 § 1 pkt 5 lit. b k.p.c. z pominięciem wskazanego w tym przepisie wyjątku.

U podstaw tego wyjątku leży założenie o pierwszeństwie postępowania upadłościowego względem postępowania rozpoznawczego jako drogi do rozstrzygnięcia sporu. O prymacie takim nie może być jednak mowy, jeżeli spór został uprzednio rozstrzygnięty prawomocnym wyrokiem sądu, który wiąże syndyka i inne organy postępowania upadłościowego (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 27 marca 2024 r., I CSK 546/24 i powołane tam orzecznictwo). Rozważany wyjątek dotyczy ponadto wyłącznie spraw przeciwko upadłemu o wierzytelność podlegającą zgłoszeniu do masy upadłości, do takich nie należy natomiast sprawa przeciwko upadłemu o pozbawienie wykonalności tytułu wykonawczego, który został wystawiony na jego rzecz.

In casu brak było zatem przeszkód do podjęcia postępowania i kontynuowania postępowania kasacyjnego z udziałem syndyka masy upadłości Banku S.A. w upadłości.

Przechodząc do oceny podstaw kasacyjnych, należało przypomnieć, że skarga kasacyjna jest środkiem zaskarżenia przysługującym po rozpoznaniu sprawy w dwóch instancjach sądowych, które dysponują pełną kompetencją w zakresie gromadzenia materiału faktycznego i dowodowego oraz oceny prawnej. Zakres kontroli kasacyjnej jest w związku z tym ograniczony, przy czym ograniczenie to odnosi się z jednej strony do wyłączenia zarzutów dotyczących ustaleń faktycznych

lub oceny dowodów (art. 398³ § 3 k.p.c.), z drugiej zaś do zarzutów powołanych w podstawach kasacyjnych, z zastrzeżeniem nieważności postępowania (art. 398¹³ § 1 k.p.c.). Z wyjątkiem nieważności postępowania, o granicach kontroli kasacyjnej decyduje zatem strona skarżąca, co koresponduje z profesjonalnym charakterem postępowania kasacyjnego (art. 87¹ k.p.c.) i naczelną zasadą dyspozycyjności (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 24 czerwca 2022 r., II CSKP 252/22, OSNC-ZD 2023, nr D, poz. 44).

Skarżący powołał w podstawach kasacyjnych wyłącznie przepisy prawa materialnego, odnoszące się do problematyki wykładni umów, abuzywności postanowień umownych i konsekwencji tej abuzywności. Taki sposób sformułowania podstaw kasacyjnych abstrahował od tego, że zaskarżony wyrok został wydany w postępowaniu wszczętym powództwem o pozbawienie tytułu wykonawczego wykonalności, w którym merytoryczną podstawę orzekania stanowi procesowy przepis art. 840 § 1 k.p.c. W postępowaniu tym sąd bada bowiem, czy w świetle art. 840 § 1 k.p.c. istnieją podstawy do tego, aby dłużnik mógł żądać pozbawienia tytułu wykonawczego wykonalności. W konsekwencji skuteczne zakwestionowanie wyroku uwzględniającego lub oddalającego powództwo opozycyjne wymaga sformułowania zarzutu naruszenia – w zależności od okoliczności – art. 840 § 1 pkt 1, pkt 2 lub 3 k.p.c., ewentualnie w powiązaniu z przepisami prawa materialnego, według których należy oceniać istnienie bądź przejście obowiązku stwierdzonego tytułem (art. 840 § 1 pkt 1 k.p.c.), względnie jego następcze wygaśnięcie bądź niemożność egzekwowania (art. 840 § 1 pkt 2 k.p.c.).

W złożonej skardze zarzutów takich nie powołano, a art. 840 k.p.c. nie został w ogóle objęty podstawami kasacyjnymi. Taki sposób sformułowania podstaw kasacyjnych powodował, że kwestia prawidłowości zastosowania przez Sąd Apelacyjny art. 840 § 1 pkt 1 k.p.c. lokowała się poza granicami kontroli kasacyjnej (art. 398¹³ § 1 k.p.c.), co stanowiło samodzielną podstawę oddalenia skargi (art. 398¹⁴ k.p.c.).

W tym stanie rzeczy jedynie uzupełniając należało wskazać, że zarzuty kasacyjne koncentrowały się na problemie abuzywności zawartych w umowie kredytu postanowień przeliczeniowych odwołujących się do kursu określonego w tabeli bankowej, kwalifikacji tych postanowień jako określających główne

świadczenia stron umowy kredytu i konsekwencji stwierdzenia ich abuzywności dla dalszego bytu umowy kredytu, w tym możliwości zastąpienia ich odwołaniem do przepisów dyspozytywnych, odsyłających do kursu średniego określanego przez Narodowy Bank Polski. Zbliżone zarzuty były wielokrotnie analizowane i uznawane za nieskuteczne przez Sąd Najwyższy w analogicznych stanach faktycznych, na kanwie umów kredytu zawieranych z konsumentami i powiązanych z frankiem szwajcarskim.

W judykaturze tej przesądzono, że określenie wysokości należności obciążającej kredytobiorcę w umowie kredytu powiązanej z walutą obcą z odwołaniem do kursu waluty obcej ustalanego jednostronnie przez bank, bez wskazania obiektywnych kryteriów jego oznaczania, jest nietransparentne, pozostawia pole do arbitralnego działania banku i w ten sposób obarcza kredytobiorcę nieprzewidywalnym ryzykiem oraz narusza równorzędność stron umowy kredytu. W konsekwencji postanowienia takie są niedopuszczalne jako kształtujące prawa i obowiązki konsumenta w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy (art. 385¹ § 1 k.c.). Po wcześniejszych wahaniach obecnie za bezsporne należy uznać stanowisko, że rozważane postanowienia – wraz z pozostałymi elementami konstytuującymi mechanizm indeksacji kredytu – określają główne świadczenia stron umowy kredytu w rozumieniu art. 385¹ § 1 zdanie drugie k.c. (główny przedmiot umowy w rozumieniu art. 4 ust. 2 dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich, Dz. Urz. UE L 95, s. 29). Konieczność eliminacji tych postanowień z racji abuzywności powoduje, że umowa kredytu według prawa krajowego nie może zostać utrzymana w mocy w uzgodnionym kształcie, co przemawia za jej nieważnością, ponieważ warunkiem funkcjonowania mechanizmu indeksacji, kreującego ryzyko walutowe, jest określenie kursu, po którym następuje przeliczenie walut przy wypłacie i spłacie kredytu. W tym właśnie wyraża się akcentowany w orzecnictwie związek między postanowieniami umownymi dotyczącymi sposobu przeliczania waluty i postanowieniami umownymi ucieleśniającymi ryzyko walutowe.

W orzecnictwie wskazano również, że dyrektywa 93/13 stoi na przeszkodzie dokonywaniu przez sąd krajowy, po stwierdzeniu nieuczciwości warunku umownego,

wykładni tego warunku w celu złagodzenia jego nieuczciwego charakteru, nawet jeśli wykładnia taka odpowiadałaby wspólnej woli stron, czego *in casu* nie ustalono. Zastąpienie niedozwolonego postanowienia umownego, służące utrzymaniu umowy w zmodyfikowanym kształcie, wchodzi natomiast w rachubę tylko wtedy, gdyby brak zastąpienia niedozwolonego postanowienia narażał konsumenta, przez upadek umowy w całości, na szczególnie niekorzystne skutki, przy czym za decydujące w tej materii uznaje się zdanie konsumenta.

Zaskarżony wyrok wpisuje się w powołany nurt orzecznictwa, który Sąd Najwyższy podziela, bez potrzeby powtarzania w tym miejscu szczegółowej argumentacji, przedstawionej w tej materii w dotychczasowej judykaturze (por. np. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, OSNC-ZD 2021, nr B, poz. 20, z dnia 29 listopada 2023 r., II CSKP 1753/22 i z dnia 19 stycznia 2024 r., II CSKP 874/22 oraz powołane tam dalsze orzecznictwo Sądu Najwyższego i Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej).

Z tych względów, na podstawie art. 398¹⁴ w związku z art. 98 § 1-1¹, art. 108 § 1, art. 391 § 1 i art. 398²¹ k.p.c., Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji.

Monika Koba

Paweł Grzegorzcyk

Dariusz Zawistowski

(R.N.)

[ms]